

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀՊԱՀԱՆԳԸ

2PULBP

of the *Journal of American Studies*:

ԽՐԱՐԱԿԱՆՆԵՐ

ԺԱՐԸ ՏԱՍԵՐԿՈՒՔԻ ՄՕՏ

Քաղաքական կեանքի մէջ յաջողութեան միակ գրառականը կը համարուի զգուշաւոր ըլլալը քիչ մը արագ գործողութիւնը, առանց որուն ո՛րէն աշխատանքը հասնիր իր յաջող և ցանկալի վախճանին: Անպիտանութիւն և դանդաղակշիւթիւն ներքին չէ՝ ոչ մէկ ժամանակ, իսկ քաղաքական վերելքի վախճաններու աշխարհը, անհերքելի յանցանք կը համարուի այդպիսի ընթացք մը՝ զեկամար սեկ մարմնի համար:

Վերջին քանի մը տարիներու մէջ շատ անգամ ցոյց տուինք անպիտանութիւն, անհաշտութիւն, որոնց երեսն չափազանց տուժեցինք: Բայց Արեւելեան ժողովուրդներու յատուկ մեր դանդաղակշիւթիւնը դեռ չէ վերջ գտած, ան կը շարունակուի անգամ աշխարհը, երբ մեր ազգային ճակատագիրը պիտի դարձնուի:

Ազգային Պատուիրակութեան պետը — Պօղոս Նուպար փաշա մամուլին ուղղուած շքանշանով մը, կը հրահանգէ մեզ որ ընդհանուր համահայկեան համագումարի մը համար պատուիրակներ ընտրելով զրկենք Փարիզ, ուր տեղի պիտի ունենայ այդ կարեւոր ժողովը:

Մտահաւորութեան և զնահատութեան արժանի է Փաշան, որ նախաձեռնարկ կ'ըլլայ երկար ժամանակէ ի վեր պէտքը չհնարած այսպիսի կարեւոր ժողովի մը կազմութեան: Բայց մենք շատ ո՛ւշ ենք մնացած: Ժամը տասնեակէր անցած է, տասնեակներն կը մտնենք, քանի մը շարքովն կազմութեան վեհաժողովը պիտի գումարուի, այ ի՞նչպէս պիտի կրնանք, ա՛յ քարն կարճ ժամանակի մէջ ժողովրդական ընտրութիւն կատարել և պատուիրակներ փոխանցել զէպի Փարիզ:

Բայց չենք կրնար նստիլ ձեռնածալ և ողորդուիլ իրարմէն: Բարեբախտաբար ունինք Ազգային Միութիւններ, որոնք կրնան իրենց անդամներէն կամ դուրսէն, ներկայացուցիչներ զրկել Պատուիրակութեան մօտ, շուտ ընդ փոյթ գործի սկսելու համար: Ընտրուի է, իսկական ժողովրդական ընտրութիւն չըլլար այդ, բայց մեկնող պատուիրակները կ'ըլլան զոնէ կազմակերպուած մարմիններու և կուսակցութեանց ներկայացուցիչները: Գալով Կոմիտեան, ան արդէն ի վիճակի է իսկական ժողովրդական ներկայացուցիչներ ուղարկելու Փարիզ:

Բարեբախտաբար, մեր ժողովուրդի ամենկարեւոր պահանջը բոլորիս համար ալ պարզ է և հասկնալի: Փարիզի Համագումարի անդամները պէտք է գիտնան որոշուած թէ մեր ազգային պահանջն է պատմական Հայաստանի անկախութիւնը, զոր իրականացնելու համար ամէն ջանք թափելու են իրենք: Բռնակալ կառավարութեանց կողմէ յռնադրուած Հայ Հայրենիքը մեզի կը պատահի, որուն կատարելապէս արժանի դարձած ենք արդէն մեր թափած արեան և մեր աննախընթաց զոհողութիւններու շնորհիւ:

Պատուիրակները պէտք է շուտով մեկնեն, ուրեմն, որպէսզի կարենան Փարիզի մէջ իրենց փաստաւորած աշխատանքը կատարել: Նախագահ Ռիւսսը իր հետևորդներով միասին գացած է արդէն, մերկաները աւելի առաջ հասնելու էին իրենց տեղը:

Եթէ համագումար ըլլայինք որ շատ ուշ չենք մնացած, եթէ գիտնայինք որ զոնէ քանի մը ամիսներ ունինք մեր առաջ, պիտի պնդէինք որ շուտով գաղութային ընտրութիւններ կատարուէին և ըստ այնմ ներկայացուցիչներ զրկուէին Փարիզ: Բայց զժողովարար ժամանակ չունինք, մենք ուրեմն պարտուոր ենք անապարելի և մեր ընտրելիները զրկել գործի վայրը:

Շուտ պէտք է ընել, այսպէս ժամը տասնեակներ կուգայ և անգամ մըն ալ մենք ինչպիսիքնա ցոյց կուտանք իսկապէս անձաբակ և արգահատելի ժողովուրդ մը:

ՄԻԹԻՆԿՆԵՐ — ԱՄԷՆ ՏԵՂ

Հայաստանի կատարելալ անկախութիւնը պահանջող միջիններն պէտք է տեղի ունենան ամէն տեղ, նոյն իսկ գիւղերու մէջ, ուր երկու կամ երեք հայ կայ:

Դիմելու է նշանաւոր ամերիկացիներու, և անոնց օտարազգութեանը տակ հետագիւրդներ տալու է նախագահին և նոյն իսկ դաշնակից կառավարութեանց արտաքին գործերու նախարարութիւններուն, խորհրդով որ արդար ըլլան հերոսական և նահատակ հայ ժողովուրդի հանդէպ՝ պատմական Հայաստանի կատարելալ անկախութիւնը ապահովելով:

Ժիշդ է, միջիններն ու հետազգական ցոյցերը չէ որ մեզ պիտի բերեն մեծ օ-

գուտ, եթէ արդէն մեր դատը չէ շահուած, բայց, վերջապէս ատենք ալ կ'ունենան իրենց անժխտելի արդիւնքը՝ հասարակաց կարծիք պատրաստելու տեսակէտէն, իսկ կրթուած ժողովուրդներու առաջնորդներ մեծ ուշադրութիւն կը դարձնեն հասարակաց կարծիքին:

Շարժելու է ուրեմն: Մեզի բարեկամ ամերիկացիներու պատմելու է, անգամ մըն է, թէ ի՞նչ մեծ ծառայութիւններ մատուցինք դաշնակիցներուն, որքան արիւն թափեցինք այս քանի մը տարուայ ընթացքին, ի՞նչ արտաքինի բովելի անջանք, և, հիմա ի՞նչ կուզենք: Փոփոխներ հրապարակը և մեր ծայնով լեցնենք աշխարհը: Ո՛ր որ հայ կայ, թող չմնայ նրստած, թող չարժի, որովհետեւ ամէն մարդ պարտականութիւն ունի: Մինչև այն վայրկեանը — երբ կը հնչէ մեր ապառու-թեան զանգը, ամէն մարդ թող արգին աւոր և աղօթուտ գործ մը կատարէ: Մեր ժողովուրդի բարձրագոյն շահը այդ կը պահանջէ ամէն հայ անհատէ:

ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Հիանդութիւնները թէ և բոլորովին չեն վերջացած, բայց զոնէ մեզմացած ըլլալով, հաւաքումներ ունենալու արտօնութիւն տրուած է արդէն կառավարութեան կողմէ:

Այսուհետև ուրեմն մեր առաջին գործը պիտի ըլլայ քիչ մը իրար զայ, խորհրդակցութիւններ կատարել և շուտ ընդ փոյթ ի գլուխ հանել հանգանակութիւնը, որուն գործադրութիւնը շտապանց ուշացուած արգին է:

Ազգ. Միութեան Կեդր. մարմինը զորք կամ է հոս ներկայացուցիչ մըն ալ՝ որպէսզի մեզ աջակցի իր կարելին ընելով, մէկ միջինի հանգանակութիւնը իր յաջող վախճանին հասցնելու համար:

Ուրախ ենք Միութեան ըրած այս կարգադրութեանը համար: Կր յուանք որ այստեղ ալ մեր գործը կատարելալ յաջողութեամբ պիտի պսակուի: Քաղաքներու հայութիւնը պիտի պսակէ իր վրայ զրուած յոյսերը:

Ուրախութեամբ կ'իմանանք որ Բարեգործականի տեղւոյն Մասնաճիւղը պիտի զրկէ ներկայացուցիչներ, Միութեան ժողովներուն մասնակցելու համար: Բողոքական եկեղեցիներէն մէկն ալ խորհուրդ է տուել իր հետևորդներուն, որ մասնակցին Միութեան հանգանակութիւններուն: Մենք պիտի փափաքէինք որ այս վերջինները (Բողոքական եկեղեցիները) ոչ միայն իրենց հետևորդներուն թիւաքանակէն ամէն կերպ աջակցելու Միութեան, այլ և իրենց տեղը գրուէին Միութեան մէջ: Պարագայ ժամերու մէջ եթէ մասամբ ներքին կը լինէր ու պայքարել, գործի այս օրերուն տակայն հին հայրենիքով զբաղելու ամենամեծ յանցանք է:

Հանգանակութեան նախապատրաստական աշխատանքներն սկսած են արդէն: Անոնք շուտով կը վերջանան և մենք գործի կ'սկսենք անմիջապէս: Քաղաքներու հայութիւնը կը պահանջուի պարտաւոր ըլլալ և Միութեան առաջին հրահանգին իսկ լիովին արձագանգ տալ:

ԺԵՐԹԻՆԵՐ ԼԻՏԵՐԱՆԵՐ ԶԵՐԲԱԿԱՆՈՒԱՏ

ԺԵՐԹԻՆԵՐ, ԳԵՂԱՒ. 4. — Նորակազմ թուրք կառավարութիւնը եռանդուն կերպով կը գործէ ինչպէր Փաշայի ԺԵՐԹԻՆԵՐ կուսակցութեան ղեմ, ըստ ԺԵՐԹԻՆԵՐ մէջ լուստացուած լուրին: Գերման կառավարութիւնը, թուրք կառավարութեան խնդրանքին միջոց, ձեռնարկել է ինչպէր, Թալաթի, ԺԵՐԹԻՆԵՐ փաշաները և Նազիմ ու Շուքրի պէյերը, նախկին թուրք պետական պաշտօնեաները, որոնք վերջերս փախած էին Պէրսիէ:

Պօլսոյ մէջ Օսմ. կառավարութիւնը 200 աշխի գործող ԺԵՐԹԻՆԵՐ թուրքներ ձեռքարկած է, որոնց մէջն է Պէրսի Պէյը, Պօլսոյ նախկին օտարականաւոր: Այս մարդը Օսման գնացող նաւու մը մէջ էր և հետո ունէր կէս միլիոն թրքական լիրա, զոր գանձած էր Հայկի մէկ ամսուայ շափ Հայկի գումրուած տակեր:

ՆԱԽՍԻ ԱՄԷՔ

Կառավարական խնայողական գործառնքներու համար ամէն անոնք որ զեկու խոստումներ ըրած են և կամ ժողովութիւն ունին նորից զեկու, պէտք է իսկին կատարեն իրենց զեկումները: Մեր հայեր անփոյթ կը դառնան պետական այս գործառնքներուն բաժանորդագրուելու: Անոնք Լիւզբըրքի Պատեւելի կարեւոր են: Գնեցէ հայ տեղեկներէն, որպէսզի քաջաբերին:

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐԻՔԵՐԸ

Մտած զբաղէս և ակազմական Ֆրանսացի փէր Լօթի, որ յայտնի է մեր ընթերցողներուն իր թրքախրոթեմներ, վերջերս սկսած է զարմախտել ու զրկել ի նպաստ թուրքերուն և ի միտա Հայերուն:

Հայ Ազգային Պատուիրակութեան պետը — Պօղոս Նուպար փաշա, արդար զայրոյթով մը լեցնուած, զեկեցիկ պատասխան մը տուած է Ֆրանսացի Լօթիին, սէքս տը Փարիս Ֆրանսական օրաթերքի միջոցաւ: Թարգմանաբար կը ներկայացնենք մեր ընթերցողներուն:

Պրն. Լօթի, իմարդի,

Դուք կ'ըմբռնէք իմ յուզմունքը, երբ կարգադրեցի յայտնաբերելու, որոնք հայերուն ուղղուած էին Ֆրանսացի յայտնի մատենագիր մը կողմէ, և դուք ընտելած պիտի գտնէք, որ իբրեւ Հայոց Ազգային Պատուիրակութեան նախագահը, իրաւասութիւնը ստացած դաշնակից կառավարութեանց — չկարենամ, իսկապէս, զանոնք անպատասխան թողուի:

Այն ահաբեկ զժողովութիւններէն յետոյ, որոնց ենթակողեցու, իրեններուն տակի քան 700, 000-ի պատուութիւնն յետոյ՝ Թուրքերու կողմէ, միջոցաւ հարիւր հազարաւոր կիներ և երեխաներ ընդ իւրամեջած, հարեմներու մէջ կ'սպանեն իրենց ազատութեան ժամուն, հայ ազգը չէր սպաներ որ պարտաւորուած պիտի ըլլայ ինչպիսիք պաշտպանել Ֆրանսական մամուլի մէջ՝ ա՛յնքան թաքաւանցիչ ամբաստանութիւններու ղեմ: Յիշատակեցէ՛ք միջոցաւ իմ հիշողութիւնը մեր մեծ զորագուցութեան հանդէպ, պարտաւոր ենք ուրեմն զոհերուն քովը և տղաներներուն ղեմ կանգնած Ֆրանսացիները չթողուլ առանց հերքումի՝ այնքան սխալ հաւատարմութիւններուն տակի:

Պրն. Փիէ Լօթի յոյսածովն մէջ երկու կէտ կայ նկատի առնելիք — խառնազգութիւն մը՝ Թուրքերուն և ամբաստանութիւն մը՝ հայերուն ղեմ:

Տեսնե՛ք թէ մէկը և թէ միւր:

Թուրքերը էին ամենէն չեղ, ամենէն անբող, նուազ զայնքալ ժողովուրդը երկրագնդին: Արդ, պէտք է մտքի առաջ բերել միայն երկու վկայութիւններ — ստուգուած, ճշգրտուած, զոր գաշնակից կառավարութիւնները հրատարակած են 1915-ի Յարգելու չուրջ, ըստմանով հակառակ փաստեր գտնելու համար: Միջինք Լորտ Պրայտի պաշտօնական յայտարարութիւնը (1): Ջարգերը նախակէ մասնուած, որոշուած, կազմակերպուած են կառավարութեան կողմէ, առանց պատճառի, առանց զգուշման: Ան ուրախութեամբ օգտուեցաւ պատերազմի առիթէն ինչպիսիք ազատելու համար հայերէն, կամ զանոնք ազատելով և կամ բռնազգաւորով որ իւրամեջած: Կեդրոնացման և թրքաւորութեան քաղաքականութեան արածաբանական վերջաւորութիւնն էր այս, զոր երեք տասնորդ թուրքերը որդեկրած են՝ հակառակ իրենց իսկական բարեկամներու խորհուրդներուն: Ջեմէլ Հայրական հարցը՝ Յիշելով հայերը — միջինք ամենահեղ ժողովուրդներու ընդպիտ կը այս կարելի՞ է պնդել թէ անիկա միայն կառավարութեան գործն է: Տեսնե՛ք անոր գործադրութիւնը: Բանակներու մէջ մենք կը տեսնենք որ, որ մըն ալ թուրք զինուորները կը բռնեն իրենց հայ ընկերները, (որոնք յալ կուտած էին և որոնց թաղութեան մասին նոյն իսկ ինքը Լօթիը արդարութիւն ցոյց տուած է) և զինթափելով զանոնք կ'առաջնորդեն քաղաքներէն դուրս և կ'սպանեն զանոնք:

Կեկսին տեղահանութիւնները, բոլոր պաշտօնատարները հոն են, բոլոր թուրք ժողովուրդը այնտեղ է: Այն միայն չկայ բողոք, այլ, քարի թուրքերը, ամէն մէկ զաղաքի առան, կուգան այցելել թշուառ կարաւանին, կը բերեն իրենց բժշկը, որ կը շուգի անոնց զնգրները, և կ'ստուգէ կանանց և մատաղատի աղջիկներու ախտները, որմէ յետոյ խորաշնչալի կը տան իր հետ կամ կին մը, կամ աղայ մը: Կարաւանը կը շարունակէ իր ճամբան: Ամէն իրիկուն թուրք օտարիկաներն ու զինուորները ըստ հանգոյ կը բռնաբարեն և կը պղծեն, իոյր անոնք որ գետին կիլնան, թաղածա՛հ կ'ըլլան: Երեխաները կը ձգուին հրապարակներու վրայ, թուրքերը կը ջախջախեն անոնց զոյրով՝ ժայռերը գարնելով: Դուրեք ի վեր կ'ըրէ՛ք մարդկութեան տրուած չէր արտաքին և մահուան նման տեսարան մը: Ամէն կողմէ, այս բոլոր նահատակներէն կը բարձրանայ ահաբեկ ողորդ ու կոծ, զոր երկար ժամանակէ ի վեր մարդկութիւնը չէր բան: Ան կը ցնչէ սարսափով բոլոր ժողովուրդները, ան կը զայրացնէ նոյն իսկ զերմանները, ոչ յետինները — ինչպէս են տարբերներ Լիւթիուսը, Մարթին Նիքոլսը և ուրիշներ: Պրն. Փիէ Լօթի շուրջ այդ աղաղակ: Հարիւր հազարաւոր աշխուհներուն մէջ ան չունի ոչ ծնող, ոչ բարեկամ, ան չունի ոչ բոյր, ոչ ալ աղջիկ մը այս Բուստաններուն մէջ, որոնք կ'ենթարկուին թուրք օտարիկ չորման, և որոնք պարտաւոր են, ամէն օր, իրենց կեանքն ազատելու համար, իւրամեկու՝ աղօթք ընել:

Տեսնե՛ք այժմ թէ ի՞նչ կ'արեւ ամբաստանութիւնը:

Գէ՛ մեկնաբանուած հեռագրներու հաւատարմով, միմիայն քանի մը օրեր թիւրքաւորութիւն մը տեղի ունեցած է Բագուի անցուղաբներու շուրջ: Իրաւականներու քաղաքումն ի վեր, հայ գաղութներու մէջ, որոնք տակի առաջ կուտած էին մեծ զուրս Նիքոլայի քանակներուն հետ, կը պաշտպանէին Բագուի մերձակայքը: Պրն. Լօթի կը պնդէ

(1) Օսմանեան կայսրութեան մէջ գտնուած Խալիքու ղեմ վերաբերումէ՛ր: Դեկտմա Պրայտի կողմէ:

Թէ անգլիացիները զանոնք պարսկաւորած էին որպէսզի անոնք կարենան իրենց օգնել թաղաք տեղեկութիւն ստացած է Պրն. Լօթի: Երբ զօրաւոր Տրեքսթրիի անգլիացիները միայն քանի մը արդէն կը կուտին հոն չեղ ամիսներէ ի վեր և հասած էին իրենց ուժի վերջաւորութեան: Անոնք յայտնաբերեցին համար (որը արդարանայի էր անցան և ոչ ալ ո՛ր մնաց — մասնաւորութեան համար: Իրաւական կառավարութիւնը կը ստորադրական կառարեալ ուղղամտութեամբ կը ստորադրական կառարեալ միջոցաւ ի պատասխան զոգապէս փէր հարցումին, Համաշխարհային Տան Հոկո. 25-ի նիստէ մէջ, Լորտ Բոլդըր Սեոյթը յայտարարեց իր յայտնաբերութիւնը մը կայ համարի մը կարծիքին մէջ Հայ զորագնդերու գործունէութեան շուրջ, Բագուի անձնատուութեան մասին թշնամիին հետ եղած բանակցութեան տարին: Նորին վեհապառարկեան կառավարութիւնը զեկալ ալ միջոցաւ իր բանակցութիւններ կ'ան Հայոց կողմէ զօրավար Տրեքսթրիի հրահանգի համաձայն, երբ ան տեսաւ որ թաղաքի անկումը մատուցու էր: Հետեւաբար ոչ մէկ պարտաւորութիւն կ'ուղարկէ Հայերուն, այս մասին:

Միւս կողմէն, զօրավար Ալլէնդի Ազգային Պատուիրակութեան ուղղած է հետեւեալ հետագիրը, հայ կառավարներու ընթացքի տարին, որոնք մասնակցեցան իր բանակի գործունէութիւններուն՝ Ֆրանսական զօրակի տակ և Ֆրանսական պաշտօնատարներու հրամանատարութեան տակ:

«Զարար եմ իմ հրամաններու տակ ունենալով հայկական զօրագունդ մը: Անոնք փայլուն կերպով կուտեցան և մեծ քանակ ունեցան յաղթանակէն մէջն:

Հանրապետական կառավարութեան պաշտօնական յայտարարութեան մէջ — հրատարակուած մամուլի մէջ — յայտարարուած է որ Ֆրանսական զօրամասի պետը, որուն հրամաններուն տակ հայերը կուտած են, երեսներ բերած է անկումութեան և եռանդի յատկութիւնները հայ զինուորներու, որոնց հաւատարմութիւնը Դաշնակիցներուն հանդէպ երբէ՛ք չէ հերքուած:

Այս կառավարները իրենք միայն կը կողմէն դրախտը ուժը Միւրիոյ մէջ Ֆրանսական զօրամասին: Բացի այդ, ուրիշ հարիւր տակի հայեր զինուորագրուած են Ֆրանսայի օտար լեգէոններէ մէջ՝ 1914-էն ի վեր: Անոնցմէ ըստառուած հոգի միայն կը մնայ այսօր, բոլոր միւսները ինչպէս են պատուոյ գաշտին վրայ, հակապարտաւորութեան թիւքներ, որոնց Սուր Լեզներ — որ ստացած է ամենէն բարձր վարձատրութիւնները — մասնակցած է:

Ես կը յիշեմ վերջապէս որ վրացիներու թուրքացած ինչպէս և անոնց գերմանականութեան գառնալէն յետոյ, Հայերը միայն մնացած են հաւատարմ Մաշակիցիներուն: Անոնք միայնակ պահած են կողիկներուն ճակատը, և տակալին այսօր հերոս Անդրանիկի և Նաղարեկի հրամաններուն տակ կուր կը պնեն երեսներն շրջանէ մէջ:

Ահաւասիկ ինչ որ բրած է և ինչի որ գիտացած է այս զրապառուած ժողովուրդը: Կուտի մէջ են եղած է յուսացել աշխիցը զօրահեղ բանակներուն, վերաշինութեան մէջ ալ ան պիտի ըլլայ առանց ամենահաւատարմութեան յեռաբան: Ան ստացած է այս պատերազմին մէջ տակի քան ուրիշ ո՛րէն ժողովուրդ: Կր թուի թէ անիկա իրաւունք ունի երկ ոչ գիտութեան, զոնէ յարգանքը:

Ընդունեցէ՛ք Պրն. Տնօրէն, իմ յափազանց յարգալի մեծարանքներու հաւատարմութիւնը:

ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐ

Նախագահ Հայ Ազգային Պատուիրակութեան Երազայի մէջ

ՄԵՐ ԱՐԻԿԱԲԱՄ ԺՈՂՈՎՈՐԴԻ ԱՆԲԱՐԵՒԻՂ ՀԱԿԱՈՒԱԿՈՐԴՆԵՐԸ

Գ.

Մեր հասարակութիւնը անցնալ 20 տարիներու ընթացքին մէջ, միայն ծայրայեղ ու քանդելու նպատակաւ գրուած քննադատութիւններով է որ — մամուլի ու թեմի միջոցաւ — անը և, անորով որ, մեր հասարակական բարոյականութիւնը կը օտարաւորակութիւնը և չիմանա և անտելութեան և բանկելու զգացումներուն վրայ:

Մենք որպէս անհատներ, իրարու հանդէպ ոչ միայն յարգանք չունինք, այլ անոր տեղ նախընտրելու անտելութիւնով լեցուած ենք: Երբ անտելութիւն մեր հայրենակիցը յաջողութիւն մը ունի, փոխանակ անոր ուրախակից ըլլալու, ջանալու աղիքով միջոցով անոր հասնելու, անպիտան միջոցով անոր հետ կը ջանանք օտար անտել: Փոխանակ անոր հետ կը ջանանք օտար անտել: Փոխանակ անոր հետ կը ջանանք օտար անտել: Փոխանակ անոր հետ կը ջանանք օտար անտել:

Ինչո՞ւ այսպէս, ո՞վ կը թնջ մեր հասարակութիւնը այսպէս:

Մեզ առանցողով մամուլի բարեգործիներուն պատուի է այն: Մեր ազգային կեանքի զգացումներուն հարազատ պատկերն է այս: Դաշնակցութիւնը հայրենալ պարտները, շարաւար կը սխալուի կը կարծ

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՈՒՄՆ — պատմական ինչ-հարաւի վայր, Փարիզի Ալբերտի ար Փարիզ պալատային կողմնակի մէկ փողոցին վրայ Պուրպոն իշխաններու հօգուտ-դրին, Լուի ԺԳրդ-ի այս պալատը, որուն մէջը և շուրջը ֆրանսական Յեղափոխութիւնը ծնաւ, ուր անոր յաջորդը, Լուի ԺԳրդ յեղափոխական-ներէն բռնուելով զէպի կատարեալաւ անպարտա-ւեր, ուր այժմու աշտարակն Բալզակի մէկ հարկը, Զօհմարտի իշխաններու անհաւատ-ւեր, ուր անհաւատ զերման վարչապետը, Պրիմարը, Ալգուա—Լորէն հարուստ գաւառները իւրեց ֆը-րանսականներէն և մէկ երկնիքին տարբեր ոսկեղ-րում տուցանք մը առաւ պարտուած երկրէն, Վէր-սա՛՛՛՛՛, որ ներկայ պատերազմից իրականութե-րեւումով, հանդիսավայր ու ժամադրավայր պիտի ըլլայ ամբողջ աշխարհի ճակատագիրը դարձնող զորութեանց՝ ամէն բանէ առաջ ու զեր ի վեր կայսր կը ներկայանայ մեր աշխարհ առջի իրը իրաւունքի, արդարութեան, հաստատութեան ու ճշմարիտ ազատագրութեան սրբատեղին։ Արդի պատմութեան մէջ արձանագրուած են 4 վեհագործներ, որոնք մարտին և հոգի տուին, անցանք երեք զարեւու միջոցին, եւրոպական աղ-գերուն։ Վերսայի Վեհագործին այս նախաե-մին վրայ կանգնած՝ մենք յետագայը անկասկէ մը կ'ողջենք պատմական միւս վեհագործներուն վրայ՝ որ անտարակաւ որպէս հիմ պիտի ծառա-լին ներկային, անհրաժեշտ սրբազրութիւններով։ Վեհագործին Վեհագործը 1615ին, Ութնիսի Վեհագործը 1711ին, Վիեննային 1215ին և Պէր-լինի Վեհագործը 1875ին, իրենց յատուկ ժամա-նակներու մէջ եւրոպայի ազգային բարեկրօ-թեան շուր անկեղծաբար կազմեցին։ Գերմա-նական երկրներու, Երեւանի Պատերազմը, Եւրոպայական արեւմտաւայ կոլորները, պատ-մութեան մէջ գրեթէ նախընթաց մը չէին ու-նեցած։ Երեսուն տարի շարունակ զիտը բոլոր-ակէ յետոյ, երբ գրեթէ բոլոր զերմանական մեծ ու փոքր տերութիւնները բոլորովին ուժաւորու-եցան, յանձնաձեռնեցին այս հաշտութեան ժո-ղովրդը որ ամէն բանէ առաջ հաստատեց կրօնական պայտաւորութիւնը։ Այս պատերազմի միջոցին էր որ Յիւստուս որպէս հօգուտ արեւելեան ճանչուեցաւ։ Եւրոպայի մէջ, Կեղծանական Եւրո-պայի մէջ Պապականի ու Բողոքականի միջին տի-րոջ զաւաճական արեւմտի կոլորներու վերակէտը դարձաւ Վեհագործին Վեհագործը։

Ութնիսի զեղծագործները բոլորովին տարբեր ընդթ մը ունէր մեր միջին հիմա բռնուած դա-նազրութիւններէն։ Այդ վեհագործը յաւա թա-ղաւորներու միջին տիւրոջ պայմաններուն վերջ մը առաւ թան թէ ազգերու միջին տիւրոջ հաստա-կութեանց ու նախաձեռնողութեանց։ Անիկա վերջ մը դրաւ Լուի ԺԳ-ի փառաբանութիւններուն տիւրոյն ճամայն Եւրոպայի վրայ։ Ապառաժութե-րին բռնուած թանք զորութիւն չունէր այդ առեւի զիւստաղաններու մտքին մէջ։ Այդ զանազորին զիտուր նպատակն էր Եւրոպան ազատել Յիւս-տուսի ստեղծութիւններէն։ Այդ զանազորին Յիւս-տուս հաշտուեցաւ իր թշնամիներուն հետ, առանց սակայն իր ունեցած հոգային կայուններէն կո-ղտուելու։ Եւրոպան այ Յիւստուս այդ զանա-գորին զորութեամբ գրեթէ մէկ դար ճանչուեցաւ որպէս առաջնակարգ զիտուր տերութիւնը Եւ-րոպայի մէջ։

Յաջորդ վեհագործը Վիեննայի զանազոր-թիւնը ստորագրեց, որ ամենէն երկարատեւ և զուս և որ շատ մօտ նկատուեալով ներկայ պա-տերազմի պայմաններուն նման պայմաններու ներքե պատրաստուեցաւ։ Վիեննայի մէջ Նաթի-կան յաղթող տերութիւնները հաւաքուեցան 1815 ին ֆրանսական Յեղափոխութեան ցանաւ սերմե-քուն առաջն տնկելու և թաղաւորներու ու միապե-տութիւնները իրենց զանկուն վրայ անխախտ պահելու։ Գիտաւորութեամբ։ Յիւստայի խնդ-րը իրենց նպատակաւ կերպով լուծելէն յետոյ, յաղթող տերութիւնները սկսան իրենց աւարա-տութեան։ Ահապա՛ս Եւրոպայի թաղաւորները կատարեալ եղաւ։ Նաթիկան իր իրաւ կողմին արտաբերէն վերադառնալով՝ Վիեննայի ժողովին վիճիւր յեղ-եալ հաշտեց, որով կրկին սկսաւ մեծ եւրոպա-կան պատերազմը։ Վաթիւրի յաջին Նաթիկանի պատրաստութեամբ, այս զանազորութիւնը որ 100 որուն համար ընդհատուած էր, կրկին զործա-գորուեցաւ և իր լիակատար ազգայնութիւնը պա-հեց մինչև 1878 ի Պրիւիի Վեհագործը։

Պրիւիի Վեհագործը, կ'ըսէ Յիւստ (Սա-յմոն), ամերիկացի պատմագիրը, ազգայն պա-տերազմներու շար որոմանքները եղաւ։ Եւրոպա ժողով գումարեց Պրիւիի մէջ 1878ին, արգիւնու-համար պատերազմ մը Անգլիոյ և Աւստրիոյ մի-ջին մէկ կողմին և կարգադրելու համար ուսու-նեցական խնդիրը։ Պրիւիի ընտրուեցաւ որպէս ժամադրավայրը Եւրոպական գիտնադիտու-թեան, իսկ Պրիւիարը ամբողջ ժողովին տիրական զգին էր, վասնոր Վերմանիայ այդ առեւ իր փա-ռաց ու զորութեան զազաթնակար հասած էր, իր արգիւնը իր տարած յաղթութեանց Տանի-մարտին, Աւստրիոյ և Յիւստայի վրայ։ Բայց Եւրոպայի մեծ տերութեանց մեծագոյնը եղած էր։ Եւրոպայի Պրիւիի այս տեսարանը Եւրոպա-յի տաւառագործութեան Յիւստային Գերմանիոյ փոխանցումը կը ներկայացնէր և մինչև ներկայ համայնաբարձայն պատերազմին սկիզբը Վերմա-նիա այս գիրքը՝ իրեն վերադառնաւ էր։ Այսու հանգեւն հարեանքի անկասկէ մը Պրիւիի Վե-հագործին արարքներուն վրայ՝ թաւական է մեզ

համոզելու թէ անիկա ազգայն պատերազմի մը սերմերը կը ցանկը։ Ռուսիա յաղթած էր Ռուս-քիոյ, ծրարած էր աւելի ընդարձակել Պուլիս-րիան, մտադրած էր Պարսն թերակղզիին սը-րանները ազատագրել։ Անոր բանակները Պոսոյ զոններուն առջև կեցած էին և Ռուսքին Եւրոպա-յին արտաքսումը անխուսափելի էր։ Սակայն Պրիւիի Վեհագործը Պուլիսիոյ մեծ մասը վերստին ևս տուաւ Ռուսքին, որպէս թուրք պատուար մը հանդիսանալ Ռուսիոյ զէ՛՛՛՛՛ խաղա-ղեցնելու համար Պոսոյ մասին Անգլիոյ տաժա՛՛՛՛՛ մտահոգութիւնները։ Անիկա Աւստրիոյ տուաւ Պանիս—Հիւսիսը սերպական հոգաւորութեամբ, ար-մարակնով այն կայծերը, որոնք ընդհուպ ներ-կայ մեծ պատերազմը։ Անիկա առաւ յունական հոգի և տուաւ տանիքին, թոյլատրեց Ռուսի-ոյ գրաւել ուսմանական հոգի Պատարագիւն մէջ, ասով ստիպելով Ռուսմանիան մտնել ու գը-րաւել Պուլիսիոյ Տուրքման, սերմանակով ա՛յն պիտի առեւորթան սերմը, որոնք ուսմանակով այնքան ահաւոր շարքերէն առաջ ընկին վերջին տարիներու մէջ։ Անգլիա ստացաւ Կիպրոսը ու զարմաւ երաշխաւոր պիտուի թրքական ան-ձնանկեղութեան, որով և պատահականաւ և զուս Հայկական և Մակեդոնական հարկերուն։ Յի-րանաւն առաւ Ռուսիոյ, որով իրեն զէ՛՛՛՛՛ թշնա-մացուց Ռուսիան։

Երբ Պրիւիի Վեհագործը իր նիստերը վերջա-ցուց, այս պատուարը հաշտութեամբ, զոր Լորա Պրիւիարի յաղապարեց իր Անգլիա վե-րադարձին՝ հետեւեալ շարքերուն արժանաւ ու աղբիւր դարձաւ։ Ռուսիա և Գերմանիա իրարմէ ուժացան, քանի որ Պրիւիարը թէ ու թիկունք և զուս Վիեննային ընդգէ՛՛՛ Փեթրոկրատի։ Այս պա-րութիւնը պատմաւ մը եղաւ որ Ռուսիա և Յիւստ-ուս զանաչեցին։ Անիկա ընտացուց, Ռուսիան Յի-րանային՝ ա՛յն էր պատմաւ որ Ռուսիա մտաւ Երրեակ Նիզակցութեան մէջ, Գերմանիոյ և Աւս-տրիոյ հետ։ Անիկա հաստատ անդաւորութիւն դորձեց բոլոր պայքաններէն իշխանութիւններուն և հարաւոր դարձաւ պայքաններուն արեւմտեղու-թիւնները։ Անիկա զանց Սերպիան Աւստրիոյ, Պուլիսիան Անգլիոյ մտաւորութեան։ Անիկա տուաւ Ռուսքին թառառն աւելի տարեկան կոտ-րելու և աւելելու համար։ Անիկա Արեւելեան խըն-դիրը անյոյժ պահելով մշտնջենաւորեց։ Ոչ մի արդարութիւն զորուեցաւ այդ վեհագործին մէջ, իսկ ազգերու իրաւանց խնդիրը խույ ահանջ-ներու վրայ ինկաւ Պրիւիի մէջ։ Անիկա ամառմ սակարկութեան սեղան մը էր, որուն վրայ ի փա-ճաւ հանուեցան փոքրիկ ազգերու և ժողովուրդ-ներու միմեծ ու արեւել 2 որոշ նպատակներով— առաջին՝ ազգիկ պատերազմ իրենց իրենց մէջ-և երկրորդ՝ իրենց երկրները տանել այն բոլոր կողոպուտները, զորս աման հաշտութեամբ մը չանցան, կ'ըսէ Սայմոն, իր ազգեցիկ բռնե-րովը։

Իսկ հիմա, երբ աշխարհի ամէն կողմերէն հա-տուութեան լիազորները կը գիմեն Փարիզ, Վերսայ-ի Վեհագործին խորհրդակցութիւններուն ներ-կայ գտնուելու, շարագործ ու պատասխանաւոր պատանները պատմելու, յանգստը պիտու-թիւնները տուգանքի ենթարկելու, մեծ ու փոքր ազգերու ճակատագիրը որոշելու և ժողովրդապե-տութեան անտան ճիւղներուն վրայ կատարելու-յու համար խաղաղութեան հոյակերտ տանաւ, մեր բոլորիս աշխարհ սեւեռած կը մնան Յիւստայի այդ պատմական շնորհի վրայ և անոր սրաններուն մէջ կատարուելիք ճշմարիտ իրազեկներովութեան կամ ազգայն շարագոյն աղաներու ողբերգու-թեան վրայ։ Եթէ բոլոր զանաչից պետական մարդոց յայտարարութիւնները պիտի առնենք ի-րենց երես արժէքով, յանձնաձեռնեք փառա-ւորէն թեկ թէ Մերմանիոյ Արեւելի հարցը յայտե-նապէս լուծուած է և փոքր ազգերու մէջ ամենէն շատ արեւմտեւ թուաւ հայութիւնն այ իր դա-րարութիւնը կատարեալ կատարեալ փրկուած պի-տի մանէ նոր և Ապա Մայաւորութեան մը կամարնե-րէն երես։

Փա՛ռք մեր զիւրապետը արեւան, թառամայ զփոխին տառապանքներուն, ազատագրութեան համար թափուած զերմարկային ճիւղերուն, ո-րովհետեւ այդ չիրմատանէն պիտի դա՛ շայու-թեան յարութիւնը ու կեանքը։

ՔԱՅՁԵՐԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԱՐԻՒՆԵՆԵՐԻԹԵԱՆ

ԼՈՅՏ ԺՈՐԴԻ ԺԱՄԸ
ԵՄԼԵ. ԽՈՒԲ.— Անգլիոյ վարչապետ Լոյս ժօրձ, Նի. Քլեյքի մէջ նաոախօսելով՝ պատերազմին ամբողջ պատասխանատուութիւնը փաթեց զեր-ման նախկին բաղիւրի վիզը։ Ըսաւ թէ Անգլիոյ կառավարութիւնը իր երկրին ամենէն հանձնարգ պատասխանը կարծիքը չօշափելով գտած է որ Բալթիկ Վիճակը պատմելի յանցանք մը զործած է և ուստի պատասխանատու է պատերազմի նախ-ճիւղներուն։ Ներկայիս Յիւստայի վարչապետ Քլե-յմանաւ և Մարաշիւս Ժօշ Լոնտոնի մէջ կը խորհրդակցին Անգլիոյ պետական մարդոց հետ և կը պատրաստեն վերջագործ մը զրկել Հոյան-տային որ իր երկիրը ապառաժողո՛ւ յարագործ Բալթիկ զանաչիցներուն ձեռքը յանձնուի։

ԼՈՆԴՈՆ, Նոյ. 29.— Տէյֆիս Լոյս ժօրձ, Ան-գլիոյ վարչապետը այսօր Նի. Քլեյքի մէջ նաոա-խօսելով ըսաւ թէ զանաչիցներուն յաղթութիւնը կը պարտի մեծագուս իրենց զորքերու անընդհա-տաւորութեան և թէ՛ զուս մը պիտի ըլլայ ունէ մէկուն որ ապագային մէջ կը խորհի, ինչպէս բը-րաւորացի պատերազմներ իշխանները խորհեցան և յուսացին, թէ Երեւնց հաշիւէն զուս մեկուն չէին այդ փոքրիկ կողմին։

Մենք այժմ մերձեցաւ վրայ ենք Հաշտու-թեան ժողովին, շարունակեց վարչապետը։ «Յաղթութեան զինը ոչ վրէժխնդրութիւն է և ոչ ալ փարձատրութիւն է։ Անիկա արդիւն մըն է։ Նախ և առաջ՝ ի՛նչ բանը այն մարդոց մասին զորս տանեց խորութեան, տարիներով հիւրըն-կայեցինք մեր ափերուն վրայ, որոնց տունը հա-ւատար իրաւունքներ մեր աղջիկ և աղջիկներուն հետ, և որոնք շարաշար զործանեցին մեր այդ ապրիկանութիւնը դաւաճանելու համար մեր երկրին դէ՛՛՛՛՛, լրտեսելու համար զայն և շահելու համար այնպիսի տեղեկութիւններ, որով բրու-սիացի իշխանները կարող եղան ոչ թէ պատմելու մեզ, այլ նիւթական ու անձնական փաստ հաղոր-նելու այն երկրին որ զանաչ իրեն հիւր մեծա-նած էր։ Այլիս այդպիսի սխալ մը չպիտի կրկի-նուի երբեք»։

Մը. Լոյս ժօրձ ըսաւ թէ պատմութեան և անկողմնակալութեան շահերը կը պահանջէին որ առ կէտը ճշդութիւն թէ՛ այն մարդիկ, որ այս կեր-պով վարուեցան՝ կրեն արժանաւոր պատմութիւն ի-րենց հաղորդած փաստներուն համար։ Երկրորդ խնդիրը տուգանքի խնդիրն է, աւելցուց վարչապետը։ «Բովանդակ աշխարհի իւրաքանչիւր դատարա-նի մէջ՝ դատը կործնողը կը զմարէ դատաւա-րութեան բոլոր ծախքերը։ Երբ Գերմանիա յաղ-թեց Յիւստային, անիկա հաստատեց այս սկզ-բունքը, և տարակոյտ չկայ որ այդ սկզբունքը չի-տակ է։ Գերմանիա սկսեց է զմարէ պատերազմին զինը իր մայրաքաղաք կարգուեալութեամբ»։

Երրորդ է վերջին կէտն այ կայ, յարեց Լոյս ժօրձ։ «Միթէ ունէ մէկը պատասխանատու պէտք չէ՛՛՛ ճանչցուի այս պատերազմին։ Մէկը ան-շուստ պատասխանատու է պատերազմի մը համար որ Եւրոպայի մէջ յաւաքին երկտարեկներու միջինուոր կեանքները խեղէ։ Մէկը միթէ պատա-խանատու չպիտի՛ ըլլայ ատոր համար։ Եթէ ոչ, ինչ որ կ'ընամ ըսել առ է. թէ այդ պարագային ազատ, թուաւ յարագործին մէկ տեսակ արդա-րութիւն կայ իսկ ուրիշ տեսակ արդարութիւն մը կայ թաղաւորներու և կայսրներու համար»։

Եւրապացիներ իր խօսքերը Լոյս ժօրձ յայտա-բարեց։ —

«Նա կուզէ տեսնել որ այն մարդիկ որ մեր բանտարկեալ զինուորներուն հետ մարդկայնորէն չի վարուեցան, պատասխանատու համարուին։ Ես կուզեմ որ այս երկիրը դատարանին առջև ներկա-նանայ մաքուր խղճմանքով մը և աշխատէ այ պիտի ընէ։ Անոր անցեալին վրայ արտա մը չկայ։ Անիկա ունէ առեւանք մը առջև ներկայանալ չի թաշուրի։

Մենք այժմ պիտուած ենք այնպէս զործել որ երբ ապագային մարդիկ փորձուին աշխարհն ներ-կայ պատերազմին մէջ մղող իշխաններու օրինա-կին հետեւի, պիտի հասկնան թէ ի՛նչ կապաւ ի-րենց վերջապէս։ Մենք պէտք է ա՛յնպէս մը կար-պարենք որ այս ներկայ պատերազմը, որ ա՛յն-քան աւերածութիւն յառաջ բերաւ աշխարհի վո-րայ, որ թաղաքներովութեան յառաջգիւծութիւնը արգիւնց և շատ մը կերպերով անոր անիւր ևս զարմեց, որ իր կնիքը դրօշմեց միջինուոր մարդ-կային մարերու և մարմիններու վրայ բազմաթիւ երկրներու մէջ, պէտք չէ որ ներկայ սերունդին սրտէն ջնջուի։ Մենք պէտք է տնօրինենք ա՛յն-պէս — մեր աննիւրը արդար, աներկիւզ և անողոր արարքներով — որ այդ պատերազմը ա՛յնպիսի ոճի մըն է որ զարմաւ ընաւ կրէք չպիտի կրկի-նուի աշխարհի պատմութեան մէջ»։

ԱՅԽԱՐՀԻ ԾՈՒՐԵՐ

Հաշտութեան ստորագրութիւնները զեւ երկար ամիսներու կը կարտուի։ Յիւստայի իրաւական պատերազմին մէջ Յիւստայ Միւստին առջև պար-տուեցաւ Սեպտեմբերին մէջ, սակայն հաշտու-թեան զանիւրը շարաւարուեցաւ միջին յաջորդ արտաւան Մայիս ամիսը։ Գերմանիան իր զորքերը քանի մը տարի պահեց Ֆրանսական հողին վրայ։

Մերմանիա Եւրոպ, զերման ընկերավարական հանրապետութեան ներկայ վարչապետը 1871 ին ծնած է Հայկազարի մէջ և զերմակի մը գա-ւաին է։ Առաջներ թամարգործ (սեմէրի) էր արշնետով, իսկ վերջեր ընկերավարական թերթի մը խմբագիրն եղաւ և անուանի նոյն կուսակցու-թեան ժողովներուն մէջ։

Նոր վերջացող պատերազմը պատմութեան մէջ ամենէն ահաւելն եղաւ, որովհետեւ առաջին անգամ էր որ Գերմանիոյ պէս աղ մը, ստիպար անդթութեան և անիւր, ժամանակակի տիրա-ցած էր գիտութեան։ Այսօրուան պատերազմը 75 տը հարիւր մեղեմագիտական է, իսկ 25 տը հա-րիւր զինուորական է։

Վերսայի Վեհագործին առջև ներկայանա-լիք հրատալ 16 հարցերուն մէջ հայկական հարցը 13րդ թիւը կը կազմէ։ Տասներեք թիւը գիտա-բանութեան ծնող թիւ մը կը նկատուի աւելորդա-պաշտ ամերիկացիներէն։ Հաւանական է, սա-կայն, որ ինչպէս զանաչիցները յեղաշրջեցին պատերազմին ժակերթացութիւնը, նոյնպէս զի-ւստագիտական սեղանին շուրջը բարեյայտը լու-ծում մը պիտի տան այս տարաբաւ հայ ժողո-վուրդի հարցին, թիւ 13-ը բախտաւոր թիւ մը զարմանելով։

Գերմանիոյ ազգային պարտը կ'ըսուի. թէ հիմա 35 երկիրներ տարաւ է— կամ երկու երրորդը իր ամբողջ հարստութեան։ Դանակից անդթութեան ներկայ պարտին, քանի որ այդ ներքին իր-նքին մըն է և զերմանական պատերազմի զեղները կը-րան իրենց փոխ տուած գումարները կործնելու, Բայց զանաչիցները յանձնաձեռն զէպա առեւան-

քի տակ պիտի առնեն Գերմանիան՝ անոր կործա-նարարութիւնը դարձանելու համար։

— Վերսայի Վեհագործին մէջ պաշտանակա-լեղուն պիտի ըլլայ անգլիներն, քանի որ պատուի-րակներուն մեծամասնութիւնը Ֆրանսերէնէ աւե-անգամ և ընդ միւս կ'ապացուցանէ անդր-սա-սն լեզուին տիրելական ազգեցութիւնը որ ա-սուհեան պիտի տիրէ թաղաքական և ստեղծակա-ն շրջանակներու մէջ։

— Հայաստանի Ամերիկէն թաղաքին մէկ զղե-կին մէջ զերման նախկին կայսրը, «Կոմա Հոգե-ցոյցէն» անունով կ'ընթացէ։ Անգլիա ու Ֆրանսա միւս զանաչիցներու հանութեամբ, շուտով պա-հեց մը պիտի գնեն Հայաստանի առջև որ Բա-լթիկ իրենց յանձնէ։ Երա-Փաղերին սխալ որ Բա-լթիկ անգլի կը նկատէ այժմ է կ'ընա՛ մեր ընթերցող-ներէն մէկը ճշդիւ դուշմակից։

— Ռուսական վերջագործ մը զրկած է Հաղա-բութիւնը անդադր իրեն ևս զարմնէ թրանսպոր-տիւն ամբողջապէս, հակառակ պարագային պա-տերազմի սպաննուիք եղած է։

— 500,000 է թաղաքացի զերման զինուորները ստիպուած ըլլալով նախնեկ իրենց դրուած Ռու-սաստանի հոգաւորներէն, ըստ զինապարտի պա-շտաններուն, զարմուրդի կերպով կը կոտորուին և զեր թէ խաղաղութիւնը մարտն առնանք հողերէն և թէ ուսու զիւրապետներու սերմա՛ք բարձր թն-հանց հրացանագործութիւններէն։

— Գիւրգայները ապստամբած ըլլալով Ռուս-նիոյ մայրաքաղաքը, Պուլիւնը, հրկիզութեան մատան են։

— Դանակից երկիրներու լիազորները Լոնտոն հասեր են խորհրդակցելու համար Անգլիոյ պետա-կան լիազորներուն հետ, Վերսայի չի մեկնած, կ'իմանանք որ նախապէ՛՛ Ուիլսոն ևս շուտով պի-տի միանայ սոյն պատակաւ խաղաղութեան և միաթի պիտի մեկնին Վեհագործին վայրը։

— Ռուսաստանի հիւսիս-արեւմտեան մասերուն մէջ կ'ըսուի թէ այս մեծ, հաշտութեան պատա-տութեան պատճառաւ, աւելի քան տասը միլիոն մարդիկ ստիւժար պիտի կորնչին։

— Ճարտերի ընկալութիւնը տարին մասաւո-րապէս մէկ միլիոն կ'աւելնայ եղբւր։ Վերջին մար-դաւանները կ'իմանանք որ ընդհանուր ընկալա-թիւն է 58 միլիոն։

— Վերսայի Վեհագործին համար նշանա-կուած ամերիկացի լիազորներն են Նախ. Ուիլսոն, Ռադկլիֆ Լիւնիս, Հենրի Ուայթ, Ի. Հաուզ և զորավար Թէլլեր Պիլս։

— Աւստրո—Հունգարիա այս պատերազմին մէջ կործնուցեր է շուր միլիոն սպաննուած և վիրա-ւոր։

— Հարաւ. Ամերիկայի մէջ Փէրու և Չիլի հա-րապետութիւնները գիտուած են և զերթէ պատե-րազմ յայտարարելու վրայ էին, երբ Ամերիկա իր հաշտարար միջնորդութիւնը առաջարկեց հարմի-լու համար յիշեալ երկիրներու գիտարութիւն-ները։

ԱՍՊԱՐԷԶ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻԻ
ԼԱԽԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐ ՄԸ

Հրատարակումը թերթի Տասնամ-

եակին տրիս.

ՍՊԱՐԷԼՈՒ ՄՕՏ է

Կաղանդը կը մտնենայ, ընտրել այն տեսակ նուէր մը, որուն յիշատակը անձնին մնայ: Հետաքրքիր բնորոշ թիւեր բրած պատուէ մի մտնար Աս- պարէզին փողովածուն:

Փողովածուն կը պարունակէ գրա- կան, հասարակական, բարոյական, բանաստեղծական խմատասիրական և այլ կարգի ընդարձակ յօդուածներ

և 60 է աւելի պատկերներ: Սահմանափակ թուով հրատարակ- ուած ըլլալուն համար, արդէն իսկ սպասելու մօտ է: Ուրեմն անապարձ օրինակ մը ապահովելու անոր հա- մար՝ որուն կուզես նուէր գրելի կա- ղանդի առթիւ:

Ստանալու համար գիծել հետեւեալ հասցէին.—

ԳԻՆՆ Է 1 ՏՈՒՐ ԵՒ 25 ՍԷՆՅՈՒ

ԴԻՄԵԼ՝

ASBAREZ PUB. CO.

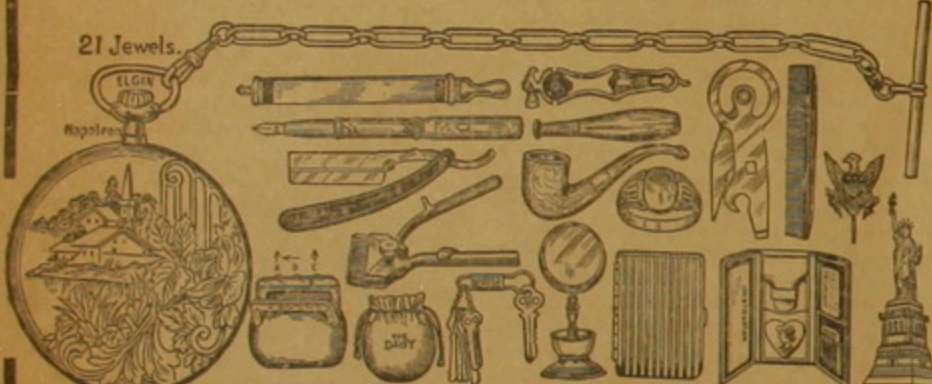
P. O. Box 865

FRESNO, CAL.

ՄԻՆԷՐԻ ՆՈՅՆ ԻՍԿ ՄԷԿ ՍԷՆՅՈՒ

Այս գործարանը և զեղեցիկ սակեղան ժամացու- ջը որ 21 շաբաթ և շաբաթ մեծաւոր տնային տնային և որ անկէ մարդ տնային: Մենք ուրախութեամբ կը գրենք զայն մեզի տանց մեզի կանխավարդ ուղի- լու: Դուք պիտի նախապէս որ անկէ տնային զեղե- ջիկ ու մեծաւոր է և յետոյ ժամանակ պիտի պահէ, որ զուր պիտի զեղեցիկ տանց վարձարման: Վա-

րի կարան նախկին և մեզի գրեցէ: Ինչու՞ զմարդ բարձր գին մը ժամացույցի համար զոր զուր կըրտը ստանալ մեզի գործարանի գնով: Եստ ժը ժամա- զարմանք 18-20 տարե իրաւունք ժամացույցի մը հա- մար, որ չի կըրտը բազմապիսի մեքինն նա: Մի՞ տղանք, այլ կար զայն չիմա և մեզի գրել տնային և հաշիւ: Այս տառերը 30 օրուան համար է:

ՄԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶԻ ՀԱՄԱՐ

Մենք չենք ուզեր մանրամասնութեան մասին եր- կարդալով այս ժամացույցը, որովհետեւ շատ մը տ- ասանց կենք ունին, զորս չի կարելի նախապէս ինքնաշարժել: Այս ժամացույցը բարձր փողովածուն պարունակէ մը 21 շաբաթ, միջ ժամանակ կը պահէ և ժամանակ անգամ չի շարժի կամ կործանելու: Երբեք չենք կանխաւարձել ունին և ընտրել մեքիններ: Այս ժամացույցը նախապէս և Ամերիկայի, Բաւա- րիայի և Եւրոպայի մէջ: Ամեն մարդ պիտի անոր յա- տար ըլլայ, և զան փորձով պիտի գտնեն թէ այդ- պէս է: Հարցուցէք ուն մեկուն թէ 21 շաբաթ ժամա- ջույցը ինչ կ'արժէ որ երաշխաւորուած է զան տարի, և պիտի ըսեն չեղի որ զան 25 տարե կ'արժէ: Դուք այս ժամացույցը կըրտը անկէ մեզի \$13.95, 19 տարե տարեկան անոր հետք որ արժէ 19 տարե փաթեթով մը երկու կողմէ արտաւ, պիտի լինի մը, մայ կարդ մեքինայ, ինչուսէ գրել, շոյ- թայ և հաշիւով պահէ մը, փողովարդ զարգանց, մը- լաւագ, անխելու, կազմաւոր հաշիւով և անաւով:

Մայի միջին, մեծաւոր տնային տնային, զարգանք գործարանի մը զոր գիտցուցէ միայն կըրտը բարձր, միտմունք յաւանքի տնային, ժամացույցի չիմար, տն- կանքի փող (չիմար), թիթեղաւոր կամ չիմ բա- ջոյ գործիքներ, կըրտման մասանք, զան մը տն- անց գործիքներ, մեկուն պարունակող հանաւոր զարգանքներ մը, կուշի զարգանքի թիթեղաւոր և ուրիշ արժեքաւոր թիթեղաւոր համար, ուղաւորական արձանիկ մը մեծաւոր մարտան: Այդ ամեն ով որ իր ուղաւորները կը գրէ այս ժամացույցի համար, 13.95 է փաթեթին մէջ պիտի մըր տանք վերին յիշուած բոլոր միւս 19 տարեկանները: Ձեր ուղաւորներին հետ մեզի գրաւ մի գրել, այլ չիմարչէ ու գրեցէ կըր- տման և կըր կ'աւանդար այս բոլորը, աշն ամեն կը վը- ռարէ \$13.95: Երբ զան չի մար, կըրտը վերադար- ձնել և ետ առնել մը գրաւ: Ուն հարկի տակ չի: Ուստի գրեցէ մըր անունները և հաշիւները անի- կալի:

ԱՍՊԱՐԷԶ 30 ԳՐԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ Է

Բարեկենցիկ մեզի գրել 21 շաբաթ, սակեղան ժա- մացույցը զոր կը ծախէր զան գնով, 19 միւս նուէր- ներով միտմունք որ կ'ըրթան ժամացույցին հետ: Երբ ուղաւորները ստանան պիտի վերաւոր \$13.95: Երբ զան չի մար, ուն կըրտման ինչի պիտի վերադար- ձնէր իմ գրաւ:

NAME .....

ADDRESS .....

TOWN .....

UNION NOVELTY CO. 671 N. Carpenter st., Dept. 16, Chicago, Ill.

ՍՏԱՆԱԼՔ

Հայկական Տաղապարտիւն, ծանօթ բանաւոր Տաղ. Ե. Թիւրքաւանի կողմէ պատրաստուած: Հասցիներ պիտի յատկացուի անբողբոյսեամբ Հայ Ազգ. Միութեան:

— ՎԲԻՆԻՆԻՆՈ զեղարուեստական անաւթիթի 11րդ թիւը յոյս տեսած է՝ հետեւեալ ճառ բովան- դակութեամբ: Գրիգոր Զօհրապ, Բաւարիան լոյսար, Բաղձմաք, Յեղին վերամեծաւոր, Հրա- մեշտի երգիչից, Խուրեան և Մեծարեց, Հրաւէ, և այլն:

Կ'արժէ թափալել այս զեղեցիկ հրատարակու- թիւներ. հասցէն է՝

Phenix Pub. Co., P. O. Box 2645, Boston, Mass.

Տէր և Տիկ. Ս. Մ. Մարգարիտ և զուարթ Վեհապա- անցեալ շաբաթ որ Սան Ֆրանցիսկոյն ժամանելին հա:

Հ. Ե. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՅԻ ԶԵՆՈՒՄԻՐ:— Ֆրեզնոյ Հ. Ե. Կարմիր Խաչ կարգակց և որբերու անձնակազմի ան- ժը հաշիւներ համար որոշած է կ'աւանդ, մասամբ զոր- ծածուած հաշիւաւոր հաւարի՝ զանոք անձնակազմ կա- րգաւթան վարչը փողովարդի համար:

Ներկայ փողովարդի գիծով կ'ընենք Ֆրեզնոյի և շոյ- թայի շաբաթի հաշիւներ և բարեկարգ ապրանքներ, որոնցով յանուն մըր ինչ որբերուն, կ'աւանդել աշխատանք և թը- ռուսա զարգանքներուն, չիման ինչեղ նուէրները կարծի- քային արժանաւոր:

Հետեւեալ հաշիւներ գրեցէ մըր բոլոր նուէրները:—

Տիկ. Լուարց Եւրոպայի, 130 վան Նեւ Էմիլի, Ֆրեզնո:

Հրատարակողն Դաստիարակական փողովարդի Տիկ. Տիկ. Երեմիան ծառ 7.30ին, Վեհապա- անցի մէջ, Ս. Երբ. Երեմիան զարգարանի Միութեան կողմէ, անցի կ'անկէ զատարակական ծառ մը: Կը զա- տարակ թարգման կ'անցի. կ'անցի:

ԶԵԶԻ ԾԱՆՈԹ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ

Ա. Թ. ՖԷՆԷԿԵԱՆ

Վերջին տարին ըլլալով, այս վերջին յայտարարութեամբ կուզեմ իմ յաճա- խորդներու ըսել թէ

10 շաբաթ, ամսանով միտմունք կարճի	\$9.00
27 շաբաթ, ամսանով միտմունք կարճի	\$21.50
50 շաբաթ, ամսանով միտմունք կարճի	\$38.50

Այս գնեալով ապրանքները միայն միջին Եւրոպայի ամիսը կ'ընդունուին: Ուստի այս վերջին պատահութեանն օգտուելով ապահովեցէք ներկայ և յաճա- ջիկայ տարուայ պէտքերիդ:

A. Tufenkjian

P. O. Box 798
FRESNO, CAL.

Vulcanizing - Retreading

(ՎՈՒԿԼՆԱՅԶԻՆԻ — ԲԻԹԲԵՏԻՆԻ)

ԶԵՐ ՀԻՆ ԹԱՅՐԵՐԸ ՄԻ ՆԵՏԷՔ

PHONE 417 917 VAN NESS AVE.

(ՍԻՔՕՅԷ ՀՕԹԷԼԻ ՄՕՏ)

Մեզ՝ բերէք զանոք և մենք կը նորո- գենք լաւագոյն կերպով որ թէ զրամ խը- նայէք և թէ թայրի նեղութեանն աղաւթը: 3000 մղոնի համար երաշխաւորուած են մեր բրած բէթթերները:

Բանի թայրերը սուղ և նուազ են, կար- մէ որ աւելի ուշադրութիւն տաք անոնց: Կը պահենք նոր ԿՈՒՏԵԸԸ Թայր, իւղ, սրկայ, կազօլին և այլն:

CITY VULCANIZING CO.

Մ. ՊԱԼԸՔԵԱՆ

Յ. ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ

Radin & Kamp

TULARE ST. BETWEEN I. AND J.

We Sell for Less Because We Sell for Cash

ԱՂԿԱՆՑ ԲՕԹԵՐ ՍԻՐՈՒՆ ԵՒ ԴԻՄԱՏԿՈՒՆ \$4.98

Գեղեցիկ բոթեր ծանր ապրանքներ չիմուած, խոշոր օծիքներով և լայն գոտիներով: 6—14 տարեկաններու համար տեսակները կան: Անտօր լաւ ար- մէքներ — 14.98:

ԲՕՐՏՏՐՕՑ ԲՕԹԵՐ \$9.98

Աղկանց ընտիր բորտերով կամ թաւիչ բոթեր խոշոր օծիքով, լայն գոտիով, սիրուն գրգռանքով և կոճակներով — \$9.98:

ԱՂԿԱՆՑ ԳՊՐՈՑԻ ՀԱԳՈՒՍՆԵՐ Մասնաւոր զարգի հագուստներ

6—14 տարեկան համար

\$1.98

98ՍԷՆՅՈՒ

EXTRA SPECIAL! CASH BASEMENT Roos Bros

ԷՔՍԵՐԱ — ՄԱՆԱԽՈՐ

ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՈՒԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏՐԱՍ

ՏՂԱՅՈՑ 10 ՏՈՒՐԱՆՑ ԵՐԵՎԱՆԻ ՍԻՔԵԸԸ ԶՈՅԳ ՄԸ ՓԱՆԹՈՂԱՆԵՐՈՎ

\$7.45

Իւրաքանչիւր մեք մը հազուադէպ մը տափառներով (փէնթա) այս անհասարակ զեղեցիկ գնով պիտի ծախուի: Աստը ամէկ ամիս 10 առաքելն պա- կան ձէլ և կարճ են \$7.45: Ամէն շաբաթով ունինք, նոյն իսկ խոշոր աղայոց քաշմեր ապրանքներ: Եկէք անմիջապէս և խնայեցէք զրամ մեզի համար: Զեր աղոց համար միտմունք և կաղանդի հազուադէպ չիմա գնեցէք:

Տղայոց զինուորական սիթեր 1.95— 6.45

Տղայոց տարակ ձրրի ուլայի 2.75

Եւ ամենքէլ զատ հարիւրաւոր տարեկ մասնաւոր սակարկութիւններ կան աղոց միտմունքի նուէրներու համար:

Մեկօ Փարֆ

Սան Ֆրանսիսկո

Roos Bros

Օֆիս

Պրէմի

